

Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi

Viite: Lakivaliokunta tiistai 15.03.2022 klo 10.00 / HE 13/2022 vp / Lausuntopyyntö

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä sekä kansalaisaloitetta ja lakialoitteita yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi muun muassa rikoslain seksuaalirikoksia koskevat säännökset. Kuuttatoista vuotta nuorempiin lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset erotettaisiin pääosin aikuisia koskevista säännöksistä. Lasten koskemattomuuden ja häiriöttömän kehityksen suojaa vahvistettaisiin säätämällä uusina rikoksina lapsenraiskaus ja seksuaalinen kajoaminen lapseen. Myös kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneitä lapsia suojattaisiin edelleen aikuisiin nähden laajemmin erityissäännöksillä. Lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevat rangaistussäännökset siirrettäisiin rikoslain seksuaalirikoksia koskevaan lukuun ja niihin tehtäisiin sääntelyä ankaroittavia muutoksia. Seksuaalirikosten rangaistusasteikot ankaroituisivat, tuntuvimmin lapsiin kohdistuvien rikosten osalta. Esityksen tavoitteena on vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suoja.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Ehdotetut muutokset ovat kannatettavia.
- Iän ohella on tärkeää huomioida lapsen kehitystaso.
- Lapsivaikutusten arvioinnin olisi suotavaa pohjautua esim. tutkimustuloksiin.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi

Lapsiasiavaltuutettu pitää esitettyjä muutoksia kannatettavina. YK:n lapsen oikeuksien yleis-sopimuksen 34 ja 36 artiklat turvaavat lapsen oikeutta suojeluun kaikenlaiselta seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kajoavalta toiminnalta. Lapsen suojelu kaikenlaisilta seksuaalirikoksiksi katsottavilta teoilta on välttämätöntä lapsen hyvinvoinnin ja terveen kehityksen turvaamiseksi. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten säännösten uudelleenmuotoilu, uudet rikosnimikkeet ja sääntelyn eriyttäminen aikuisiin kohdistuvista rikoksista tuo sääntelyyn kaivattua selkeyttä.

On perusteltua, että uudistuksessa huomioidaan lapsen kehitystaso iän ohella siten, että ne voidaan huomioida erikseen toisistaan riippumatta (ikä *tai* lapsen kehitystaso). Samanikäisten lasten kehitystaso vaihtelee huomattavasti, ja on tärkeää, että kehitystason huomiointi iästä irrallisena seikkana on mahdollista tietyissä tilanteissa. Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että tekijän ja uhrin (olennaisen) ikäeron arvioinnissa on tärkeää huomioida sekä uhrin kalenteri-ikä että laskennallinen ikäero.

Lapsiasiavaltuutettu pitää perusteltuna, että hallituksen esityksessä on alleviivattu sitä, ettei lapsen vapaaehtoisuuden ilmaisulla tai aloitteellisuudella lähtökohtaisesti ole merkitystä arvioitaessa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta (esim. s. 123).

On tärkeää, että samalla kun vahvistetaan lapsen oikeutta seksuaaliseen koskemattomuuteen, ei vahingossa tulla kriminalisoineeksi nuorten keskinäistä ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa seksuaalista kanssakäymistä, ja että tämä on nykytilan tavoin huomioitu hallituksen esityksessä (s. 44) ja uudessa 17 §:n rajoitussäännöksessä. Koska vertaissuhteissakin tapahtuu väkivaltaa, myös seksuaalista sellaista, on myönteistä, että esityksessä on painotettu rajoitussäännöksen soveltumista vai niihin tilanteisiin, joissa seksuaalista itsemääräämisoikeutta ei ole loukattu (s. 130).

Nuorten keskinäisissä suhteissa tapauskohtaisen harkinnan ja lapsen kehitystason huomiointien kannalta on lisäksi tärkeää, että myös tekijän kehitystaso on joissain poikkeuksellisissa tapauksissa mahdollista huomioida joko luopumalla toimenpiteistä tai rikoksen vakavuutta harkitessa (s. 129–130). YK:n lapsen oikeuksien komitea on painottanut, että rikokseen puuttuminen tulee suhteuttaa olosuhteiden ja rikoksen vakavuuden lisäksi henkilökohtaiseen ti-

lanteeseen kuten lapsen ikään tai alentuneeseen syyntakeisuuteen.¹ Rikoksen tehneen lapsen osalta on tärkeää YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 40 artiklan mukaisesti edistää lapsen yhteiskunnallista sopeutumista ja rakentavan roolin omaksumista.

Lapsivaikutusten arviointi

Lapsiasiavaltuutettu nostaa vielä esille sen, että nyt käsillä olevan hallituksen esityksen lapsivaikutusten arviointi jää hieman tyngäksi. Lapsen edun (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3.1 art.) toteutuminen edellyttää lapsen oikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arviointia ja sen ennakoimista, miten ehdotettu lainsäädäntö vaikuttaa lapseen ja heidän oikeuksiinsa nauttimiseen.² Vaikutusarviointiin olisi suotavaa perustua muun muassa tutkimuksiin ja sekä kansainvälisistä että kansallisista kokemuksista saatuun palautteeseen.³ Esityksessä on kyllä sinänsä esitelty esimerkiksi oikeuskäytäntöä, jonka pohjalta esityksellä voidaan arvioida olevan myönteisiä vaikutuksia lapseen (esim. R 17/641, s. 43), mutta näitä ei ole tuotu esiin lapsivaikutusten arvioinnissa. Lapsivaikutusten arviointi ei siis vaikuta erityisen syvälliseltä, vaikka lähtökohtaisesti voidaankin olettaa, että esityksellä on myönteisiä vaikutuksia lapseen. Kiireellä tehdyn tuntua lapsivaikutusten arviointiin tuo se, että sen ensimmäisen kappaleen toisesta virkkeestä puuttuu piste.

Ilmeisesti esityksen tavoitteena on kuitenkin myös rikosten ennaltaehkäisy (s. 50), mutta lasten osalta ei ole tuotu erikseen esiin, miten muutosten arvioidaan ennaltaehkäisevän lapseen kohdistuvia seksuaalirikoksia.

Käsittelyyn yhdistettyjen asioiden huomioiminen hallituksen esityksessä

Hallituksen esityksen käsittelyyn on yhdistetty kansalaisaloite raiskauksen määritelmästä suostumusperustaiseksi (KAA 2/2019 vp), lakialoite rikoslain 17 luvun muuttamisesta (LA 24/2020 vp) sekä lakialoite laiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta (LA 96/2020 vp).

Kansalaisaloitteen keskeisenä ehdotuksena on, että raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkiksi muutetaan suostumuksen puute ja tavoitteena on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen entistä paremmin. Hallituksen esitys vastaa tähän ehdotukseen. Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että hallituksen esityksessä on otettu lähtökohdaksi se, että kuuttatoista vuotta nuorempi lapsi ei ole riittävän kypsä antamaan pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen tai muuhunkaan seksuaaliseen tekoon aikuisen kanssa (s. 43) ja siksi lapseen kohdistuvista seksuaalirikoksista esitetään säädettäväksi erilliset säännökset. On myös hyvä, että esi-

tyksessä on huomioitu nuorten keskinäiset tilanteet siten, että niissä suojataan lapsen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, jolloin lähtökohtana on suostumusperustaisuus.

Lakialoite rikoslain 17 luvun muuttamisesta koskee lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan materiaalin hallussapitoa ja levittämistä koskevien säännösten ajanmukaistamista vastaamaan nykypäivän todellisuutta. Hallituksen esityksen mukaan (s. 59) sukupuolisiveellisyyttä loukkaavia alle 18-vuotiasta lasta esittäviä kuvia koskevat rangaistussäännökset siirrettäisiin rikoslain 17 luvusta 20 lukuun. Säännösten nimikkeet muutettaisiin niiden tarkoitusta ja suojelukohdetta paremmin vastaaviksi (RL 20 luku 19-22 §): lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen, törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito ja lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä koskeva säännös laajennettaisiin nimenomaisesti kattamaan myös yksittäisten kuvien tai tallenteiden levityksen. Aineiston hallussapidoksi katsottaisiin myös sopimalla hankitun pääsyn lisäksi muu pääsyn hankkiminen lasta seksuaalisesti esittävään materiaalin, kun tällainen pääsyn hankkiminen on tekijän tarkoituksena. Hallussapitoon voisi siten jatkossa syyllistyä myös hankkimalla tarkoituksellisesti pääsyn esimerkiksi internetissä vapaasti saatavilla olevaan aineistoon. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että esitetyt säännökset vastaavat lakialoitteessa esitettyihin tavoitteisiin.

Lakialoitteessa 20 luvun 7 §:n muuttamisesta ehdotetaan, että törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön minimirangaistus korotetaan yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta. Tarkoituksena on varmistaa tuomittavien vankeusrangaistusten ehdottomuus. Hallituksen esityksessä RL 20:7 on korvattu säännöksellä lapsenraiskauksesta (RL 20:12), jossa minimirangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Lakialoite tulee siten huomioonotetuksi hallituksen esityksessä.

Jyväskylässä 15.3.2022

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

Sonja Vahtera
Lakimies

¹ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 24 (2019) lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä (CRC/C/GC/24), kohta 76.

² YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 () lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (CRC/C/GC/14), kohta 99.

³ Ibid.